

Neringa Aleksonytė

Vilniaus miesto savivaldybės darbuotoja, 28 m.

* 2013-07-17 Trečiadienis

Pasaulio lietuvių vienybės dienos šurmulyš Vilniaus traukinių stoty. Negaliu patikėti, kur šiandien išvykstame; nors traukinys tik popiet, kėliausi anksti – kuprinė vis dar nesupakuota, šalia jos mėtosi į nešiugždančius maišelius po vieną sudėlioti daiktai. Vokiečių kariuomenės kelnės, žygio batai ir “Misija Sibiras 2013” marškinėliai – argi ne puikus derinys pašėlusiai karštą vasaros dieną. Šiandien traukinių stoty svarbiausi esam Mes – nepažįstamasis šešioliktukas, ir visi tie, kas atėjo mūsų išlydėti. Keista gauti tiek dėmesio – valdžios atstovų, žurnalistų, ištikimų ir ilgamečių projekto draugų, kai viduje jauti, jog dar nieko svarbaus nepadarei, kad šio dėmesio nusipelnytum. Man svarbiausi čia esantys žmonės – tėvai ir močiutė, kuri, nepaisant iki šiol jaučiamos “alergijos” traukinių stotims, iš Druskininkų atvyko manęs išlydėti. Į saują įspraudė gintarinę apyranę – iš visos širdies – “ten gyvenantiems lietuviams tremtiniam, jei tokių sutiksime”. Pamaniau, jog būtų šaunu Sibire sutikti dzūkę, kuriai tą apyranę galėčiau padovanoti, bet greit nuvijau tą mintį šalin – prisiminusi tai, ką teko skaityti apie Tiumenėn ištremtuosius, taip pat susitikimus su tremtiniais prieš ekspediciją, dar labiau tapo aišku, jog dzūkų tarp ištremtųjų į šią sritį beveik nebuvo. Įsidėjau apyranę kuprinėn ne kaip lauktuvē, o greičiau kaip daiktą, visą ekspediciją man priminsiantį močiutę.

Po daugelio nuotraukų, kalbų, pasisakymų, ypatingų dovanų (tarp jų – Misijos Sibiras 2012 dalyvių įteiktas Šventasis raštas bei Metraštis mūsų patyrimams, sutiktiems žmonėms, vietoms ir mintims įamžinti), sulipome į traukinį. Ne gyvulinį kaip kažkada, bet nemažiau ankštą prasisprausti su milžiniškom kuprinėm. Dar keletas akimirkų ir mojuojame pro langą mus išlydintiesiems. Ekspedicija prasideda čia ir dabar.

Susiradę savo vietas traukinys po truputėlį įsikuriame ir ruošiamės nakčiai. Plackartas pilnutėlis, vasaros metas, daug keliaujančių.. visi mus pastebi – marškinėliai išduoda, kad nesame eilinė turistautojų grupė. Lietuvos geležinkelių darbuotojai taip pat ilgamečiai mūsų gerbėjai – nepraleidžia progos pabendrauti, beveik pažadėdami, jog stengsis išpildyti visus mūsų norus kelionės metu bei informuodami, jog pasirūpino, kad dalyviai nebūtų išalkę – traukinio restorane rasime daugiau sriubyčių. Iškart pasiteiravo, kada grįšime ir labai nusiminė, sužinoję, jog grįšime su Kaliningrado traukiniu – tikėjosi pirmieji išgirsti mūsų įspūdžius.

Po truputį atslūgsta emocijos, kurių prikaupėme traukinių stoty, vietą užleisdamos vidiniam jauduliukui ir netgi mažam nerimui, pasitinkant nežinomą kraštą. Užplūsta daugybė minčių – ar pavyks įgyvendinti mums iškeltus tikslus, sutarti komandoje, per tas dvi savaites nepavargti vieniems nuo kitų, sėkmingai “nuskraidinti” kryžių, gauti medienos tvorelei, ar rasime lietuvių, ar bekeliaujant užteks laiko stabtelėti ir susimąstyti apie tai, ką čia darome..

2013-07-18 Ketvirtadienis

Rytas. Maskva. Traukinių stoty mus kaip laukiamiausius svečius pasitinka Lietuvos ambasadorius Rusijoje Renatas Norkus bei ambasados darbuotojai. Laiko pabendrauti turime nedaug – skrydis į Tiumenę jau visai netrukus, o Maskva – ne Vilnius, Domodedovo oro uostas miesto pakrašty, teks įveikti nemažą atstumą, o patekus į rytinius kamščius galime ir nebeišskristi. Pro autobusiuko langą palydžiu tolstančią Raudonąją aikštę ir dar kelis mums vairuotojo parodytus įžymius miesto objektus, tikėdamasi, kad grįžtant bus jėgų ir laiko juos pamatyti iš arčiau.

Domodedovo oro uostą pasiekėme be kliūčių, kuprinių svoris neviršija leistino, mūsų gabenamas ypatingas krovinyas niekam neužkliūna. Sėkmingai pakylame ir nusileidžiame. Čia mūsų – penkiolikos nepažįstamųjų – jau laukia ekspedicijos vadovas Gintautas Alekna. Pirmasis susitikimas, pirmi tiriamieji žvilgsniai, pirmi pašmaikštavimai (“kai kurių kuprinės panašios į pinigines”) ir sėdame į mikroautobusiuką. Dangus su kiekviena minute niaukiasi vis labiau, besikaupiančios audros fone dar labiau išryškėja balti pirmųjų mūsų išvystų sibirietišku berželių kamienai. Netrukus liūtis užtvindė Tiumenę – skrodžiame apsemtas gatves, suprasdami, kad šįvakar į taigą jau nebepajudėsime. Gatvių apsėmimo lygį apibūdinčiau taip – “iki žiguliuko durų apačios”. Sustojant prie raudonų šviesoforo signal keletą kartų mačiau vietinius guminiiais “botais”, besistengiančius atidaryti automobilio duris, neprisemiant į saloną vandens. Nepaisant liūties masto, pravažiuodami spėjome pastebėti Gintauto parodytus marmurinius gatvių bortelius; be to, net eilinės automobilių stovėjimo aikštelės aptvertos dekoratyvinėmis raitytomis tvoromis; panašu, kad metalo čia netrūksta. Vakare atvykę į nakvynės vietą, po vakarienės, sėdome prie “apskritojo stalo” – rytdienos maršruto planavimas, vaidmenų (atsakomybių) pasiskirstymas, pirkinų – darbo įrankių, maisto – sąrašo sudarymas. Užburti pirmaisiais Gintauto pasakojimais apie klajones po bekraštį Sibirą ir įspūdingomis nuotraukomis (Sibiras prie Laptevų jūros, kur po daugelio metų iškasti tremtinių kūnai atrodo kaip ką tik balzamuoti, tik truputį užpūsti pelenais ar pilkšvu purvo sluoksniu). Ilgai nevakarojame – rytoj laukia ilga diena. Mes – Gintauto 40-oji ekspedicija. Norisi nelikti tik apvaliu skaičiumi visų ekspedicijų

istorijoje. Pusvalandį pakvėpavę ne tokiu jau užterštu didmiesčio oru ir pastebėję besikeičiančias Tiumenės mūrų šviesas, patraukėme miegoti.

* 2013-07-19 Penktadienis

Rytą pradėdame susitikimu su Liudmila – tremtinės Danutės Klimašauskaitės (Uljanovos), kilusios iš Kurmiškės kaimelio Varėnos raj., ištremtos į Bačialiną 1947 m. gruodį, palikuone. Liudmilos giminaičiai perdavė lauknešėlį iš Lietuvos, tačiau Liudmila, pasirodo, ne tik siuntinėlio atvyko pasiimti. Į susitikimą atvažiavo su vyru ir buvo taip sužavėta mūsų ekspedicija ir projekto idėja, kad nutarė kartu su mumis vykti į Bačialiną (kur beveik visą gyvenimą nugyveno jos tėvai), taip pat kartu vykti

pasikvietė lietuviškų šaknų turinčią dukterėčią. Liudmila pasakojo, jog su visa šeima lankėsi Druskininkuose (2009 m.), be galo myli šį Lietuvos kampelį (“gorad prosta prelist”), žada ten dar sugrįžti ir džiaugiasi galimybe pabendrauti su lietuviais. Pati, deja, lietuviškai jau nebekalba. Tačiau mielai užpildė mūsų metraščių gausiom šeimoms fotografijom ir iš visos širdies užrašė linkėjimą visai ekspedicijai. Be to, Rusijoje labai populiariame tinklalapyje “odnoklasniki” su draugais ir pažįstamais pasidalino žinia, kad yra atvykusio jaunimo iš Lietuvos bei parodė visą tinklalapyje turimą nuotraukų su Bačialino kaimo vaizdais prieš daug metų archyvą. Pirmoji sutikta “Ruskaja dusha”.

Apsirūpinę maistu keletui dienų bei darbo įrankiais ir medžiagomis, pajudame link Bačialino. Gintautas jame buvęs 2002 m., kuomet Liudmilos tėvai dar buvo gyvi, su jais buvo susitikęs. Jau tuomet kaimas atrodė apgriuvęs, beveik išnykęs. Tai sužinojus, norisi, kad autobusas judėtų kuo greičiau – be galo knieti išvysti šiandieninį vaizdą. Sužinome, jog kaime nebeliko gražaus pastato – Kultūros namų, kuriuos statė tremtiniai lietuviai. Liuda pasiguodė, jog tiesiog skaudėjo širdį matant, kaip tuos namus griovė...

Važiuojant protarpiais lyja (į autobusą – taip pat), autobusas lekia dideliu greičiu. Pakeliui kertame transsibiro geležinkelio atkarpą, o autostrada ramiai, greta pralekiančių “fūrų”, niekur neskubėdama, keliauja arklių kaimenė.

Pakeliui užsukame į Pokrovskoje kaimelį – vietą, kurioje gimė Grigorijus Rasputinas; sustojame įsiamžinti prie jo gimtojo namo. Kaimelis senovinis, bet tvarkingas, būdingos ryškios spalvos – žalia, mėlyna; esama ir negyvenamų namų, šalia kurių auga 1,5 m. dilgėlės. Gal vietiniai jas sriubai augina?

Nuo Tiumenės iki Bačialino – 160 km. Gera ištrūkti iš didmiesčio. Vis platėjantys laukai, berželių eilės ir mus pasitinkantis kaimo kvapas.

Užburia rusų nuoširdumas; Liuda mielai pasakoja apie vietas, kurias pravažiuojame, dalinasi šeimos istorija ir didelėmis šeimos fotografijomis.

Atvykstame į Bačialiną. Pasirodo, pagal tradicijas, rusai statydavo namus arčiau gatvės, o lietuviai – toliau. Pagal tai neretai galima atskirti, kuris namas lietuviškas. Lietuvius juk visada traukė gamta, mitologija – būti arčiau miško, arčiau upės, tai ir labiau įsilieti į natūralią aplinką. Pravažiuojame gatvelę, kurioje visgi dar išlikę lietuvių statytų namų; gyvenvietę daugelis žino kaip “lesozavod”, kadangi čia veidavo didelės lietuvių tremtinių nupjautos medienos apdirbimo gamyklos. Liudmila labai taikliai pastebėjo – mes, ekspedicija, atvykome į kaimą beveik kaip mūsų protėviai – jame tik vanduo, miškas, plyni laukai ir nieko nelikę. Laikmetis kitas, o vaizdas – tas pats. Laiko ratas apsisuko.

Taiga viską pasiglemžia labai greitai, čia tvyranti drėgmė ir žiemą bei vasarą stipriai pakintantis klimatas niokoja visus istorijos likučius.

Pajudame į netoliese Bačialino esančias kapinaites, kurias artimiausias dienas ir tvarkysime. Kapinaitės įsikūrusios ant kalnelio šalia Kulemeso lauko (anksčiau

buvusio didelio bulvių lauko, kuris dabar virtęs bekrašte lyguma; apie šią vietą ir Permės ir Tiumenės srities tremtinius yra sukurtas Gintauto dokumentinis filmas “Išlikti ir papasakoti”; grįžusi būtinai pažiūrėsiu). “Ant kalnelio” – tradiciška, kad būtent tokioje vietoje. Ten, kur geriausiai matai kylant ir besileidžiant saulę. Mano prosenelė visada sakydavo, noriu būti palaidota ant kalnelio. Ir tas lietuviškas dažnai gyvenimo pabaigoje senolių tariamas “einu namo” – tai lyg kopimas į paskutinįjį gyvenimo kalnelį.

Į Kulemeso lauką atvyksta pirmoji lietuvė – Danutė Černiauskaitė, jau iš tolo gali pastebėti lietuviškus bruožus – dideles mėlynas akis, šviesią veido odą ir kažkokią spinduliuojamą vidinę ramybę. Danutė mums papasakoja savo istoriją – jos tėvai buvo ištremti, o ji jau gimė Tiumenėje. Buvo grįžusi gyventi į Lietuvą, dirbo siuvimo gamykloje Alytuje, tačiau vėliau apsisprendė vėl grįžti į Rusiją, čia sukūrė šeimą. Neabejinga tremties paliestų žmonių istorijoms, labai lyriška, meniškos sielos žmogus, sukūrusi ne vieną eilėrašį šia tema (vieną jų mums mielai padėklamavo). Kol bendravome su Danute, pamažu ėmė kilti vėjas; į Kulemeso lauką atvykę vietinės administracijos atstovai ragino nelikti

nakvoti palapinėse, kadangi artėja audra, apie kurią aplinkiniai kaimeliai buvo įspėti oficialiais raštais, gyventojai raginami uždaryti langines, į tvartus suvesti gyvulius ir be reikalo nekišti nosies iš namų. Iš pradžių buvome linkę nepaisyti perspėjimo, tačiau parodytas raštas įtikino. Niekam nebūtų naudinga, jeigu, įvykus kažkokiai netikėtai nelaimėi naktį, ekspediciją, jos dar nepradėję, pabaigtume šiandien. Tad pasinaudojome vietinės administracijos pasiūlymu ir likome nakvoti Aksarino mokyklos sporto salėje. Šiai mokyklai padovanojome Misijos Sibiras koncerto palaikymo metu susirinkusių pieštą piešinį. Kad mažieji žinotų, kad tos miškeliu ant kalnelio visai netoli jų mokyklos esančios kapinaitės Lietuvai ir lietuviams yra labai svarbios.

Grįžę į mokyklą atsisveikinome su Liuda, kuri prieš išvykdama mus pavaišino tradiciniais, dar šiltais Sibiro pyragais – pagamintais iš tešlos, su žuvies, silkės bei svogūnų įdaru. Dieną užbaigėme noru keltis kuo anksčiau ir pradėti darbus kapinaitėse. Tikimės, kad audra bus trumpalaikė, o ryte mus pažadins giedram danguje pakilusi saulė.

* 2013-07-20 Šeštadienis

Kapinaitės šalia Kulemeso lauko panašios į mažą miškelį, apaugusį krūmynais. Vyrauja liepos ir berželiai. Pirmiausia, ką nuvykę ėmėme daryti – naikinti beželenčius laibus liepų krūmelius (atžalas). Mojuoti pjūkleliu, visai smagus darbas, ne teisininkiškai malonus. Vyksta natūralus darbų pasiskirstymas – vieni pjauna krūmus, kiti nešioja šakas. Valėme mišką nuo sutrūnijusių šakų, palengva ėmė ryškėti dar išlikę kapų kauburėliai. Juos lengva supainioti su kadaise čia vykdytais darbais, kai buvo kasamas smėlis ir dėl to liko milžiniškos duobės. Beje, pasak

vietinių, daugelis lietuvių savo artimųjų palaikus iš kapinaičių parsivežė į Lietuvą. Tą patvirtina karsto formos smegduobės. Kiek jose yra like lietuvių – neaišku. Yra keletas ir provoslaviškų kryžių, tad ilsėjosi čia ne vien tik lietuviai. Vykdamą į Sibirą įsivaizdavau, kad bus daugybė senovinių kryžių su lietuviškais užrašais, kuriuos noriai skaitysimė, stengsimės iššifruoti po samanų paklote ar rūdimis ar kerpėm pasislėpusias lietuviškas pavardes. Visgi užrašų nebelikę, kaip beveik ir pačių kryžių.

Oras darbui visa pusdienį puikus – švietė saulė, o tinkleliai puikiai saugojo veidą nuo uodų. Pasak Gintauto, Tiumenė – viso Sibiro uodų veisykla. Čia puikios sąlygos jiems veistis, daug pelkynų, tad ir drėgmės.

Tačiau visai netikėtai užklupo audra. Grįžome nuo kalnelio link laužavietės pailsėti, užkasti, ir staiga, Erikai bei Donatui su filmavimo įranga esant visai netoliese, virto ir perlūžo du dideli medžiai. Šiose

kapinaitėse ne per seniausiai buvo gaisras (degė žolė), todėl daugelis medžių iki šiol pajuodę, ypač apatinė jų dalis. Tad papūtus didesnei vėtrai nežinai, kuris gali nukristi. Nejuokais išsigandome. Trumpam. Miškelis neatrodė toks pavojingas. Bent jau anksčiau nesusimąsčiau apie čia galinčius virsti medžius. Visgi nenumaldomai artėjanti audra privertė mus nebaigti darbo ir grįžti į mokyklą. Nusiplovę prakaito likučius, drauge gaminome vakarienę – burokėlių sriubą – bulvių lupimas, morkų skutimas, burokėlių pjaustymas... smagu maistą ruošti kartu, apima kažkoks šeimos jausmas.

Pavakarieniavę susiruošėme pasidairyti po Aksarino gyvenvietę. Čia – daugiau nei šimtas gyventojų, dvi parduotuvės, pastas, ir netgi kultūros namai-klubas. Patraukėme kaimo keliukais – pilkais, po lietaus dumblietais, kuriais žygiuojant gražiausiai čia atrodanti avalynė – guminiai batai. Šalia vietinės parduotuvės sutikome kaimo moteriškaitę, kuri iškart mūsų atsiprašė, kad šiandien yra truputį išgėrusi, tačiau labai norėjo su mumis pabendrauti. Aš ir Silvija likome nubučiuotais žandais, šiek tiek kvepiančiais degtine. Bet tokie jau tie vietiniai gyventojai, be galo šilti ir paprasti. Pakeliui eidami sutikome keletą kaimo gyventojų, ir pamatėme stovintį motociklą su priekabą – tokį, kokių daug važinėjo mūsų tėvų jaunystės laikais. Donatas suskubo jį įamžinti, o vėliau, pakviestas vietinių, gavo progą išbandyti ir kaip jis važiuoja.

Apžiūrėjome vietinę gatvę (“Školnaja”). Namai Sibire vyraujančių žalios, mėlynos, pilkos spalvų, nudažyti, tačiau po langais auga žmogaus ūgio ir dar aukštesnės dilgėlės, visai šalia gražiai išravėto bulvių lauko. Ne mūsų močiūčių darželiai. Matau jas ne pirmą kartą, bet vis dar nepriprantu prie to vaizdo.

Į gatvelę su Lietuvos vėliavos spalvų dviratuku ir geltonais guminukais išriedėjo mažas, kokių 3-4 metų berniukas. Susipažinome. Vardu Slava. Geltonais guminukais smagiai šlepsėjo po kaimo purvyną. Padovanojome jam lietuviško šokolado ir prie jo guminukų puikiai derančią geltoną apyrankę su Lietuvos vėliava. Padėkojo, tapo dar drąsesnis ir mums labai šiltai nusišypsojo.

Vėl sutikome vietinę moteriškaitę, su kuria jau bendravome prie parduotuvės. Ji -Liudmila (dažnas vardas Rusijoje) visą laiką mums bevaikščiojant po kaimelį buvo įsikibusi man į parankę ir karts nuo karto kartojo “ti maja milaja, ti maja prekrasnaja”. Nežinau, ar tai tiesa, bet atrodo, kad susvetimėjimo, žmonių individualizmo Rusijos kaimuose nėra. Jis čia dar neatėjo. Liudmilos vyras prieš 5-6 metus paskendo netoliese esančiame upelyje (išėjo žvejoti ir nebegrižo). Gyvena viena, bet dažnai aplanko vaikai – dukra gyvena tame pačiame kaimelyje, sūnus dirba netoliese esančiame, kita dukra – artimiausiame mieste; Liudmila džiaugėsi turinti jau 5 anūkus. Panašu, kad šeima čia – svarbiausia.

Vakaras buvo stiprus emociškai. Bendravimas su vietiniais gyventojais mane sužavėjo. Atrodo, kad nuoširdumas čia liejasi per kraštus, įdomu, iš kokio šaltinio jie jo semiasi.

* 2013-07-21 Sekmadienis

Erika, mūsų virtuvės šefė, pažadino mus 7.20. Miegojau taip skaniai, kad net seilė nutįso.

Šiandien Gintautas parodė Georgijevkos kaimelio nuotraukas – kaimelio, kur buvo išstremta mano močiutė su šeima. Pirmą kartą jį mačiau; gana tvarkingas, išlikę grūdų (tikriausiai) saugyklos likučiai. Močiutė pasakojo, kaip jiems gyvenant Sibire, kolūkio viršininkas vaikams naktį leisdavo ateiti su ilgais, per dideliais guminiiais batais, į kuriuos įpildavo po saują grūdų, iš kurių vėliau kepdavo duoną.

Tvarkingi namai, “gyvas” kaimas, turi įvažiavimo į kaimą vartelius. Pagaliau pavadinimas man įgavo vaizdinį. Jau mintimis nusikeliu į momentą, kai grįžusi pasakosiu močiutei, jog mačiau jos Georgijevką, bent iš nuotraukų.

Šiandien tęsėme kapinaičių tvarkymo darbus. Kirtome krūmelius (jų čia – galybė) ir valėme mišką. Vaizdas šviesėjo, uodų taip pat atrodė mažiau (gal dėl to, kad sunaikinome jų veisyklą – brūzgynus upelio pakraštyje), o gal dėl to, kad jau po truputį prie jų pripratome.

Benešiojant sutrūnijusius beržų kotus pastebiu ir gamtą – čia tiek įvairiaspalvių kerpių – vienos panašios į rudmėses, kitos – oranžinės, trečios – lyg mažyčiai bobausių gabaliukai, prilipdyti prie beržo šakų.

Kirsti erškėčių krūmus – vienas iš nemalonesnių darbų, tačiau išigudrinau tą daryti su dvigubom pirštinėm – sekėsi visai neblogai, spygliukai beveik nepasiekdavo rankų.

Tas mažytis kalnelis ėmė panašėti į šviesią vietą šalia upelio. Pagalvojau – vis tiek lietuvių tradicijos nemirė ir Sibire. Dar kartą prisimenu prosenelės pasakymą apie norą būti palaidotai ant kalnelio. Niekada iki galo nesuprasdavau kodėl, bet čia

būdama, tiesiog jaučiu – mistinė vieta; stebi visus iš aukštai ir dangus atrodo skaidresnis, ir arčiau.

Grįžome iš kapų užklupti lietaus. Vaikiniai dar liko įtvirtinti lietuviško kryžiaus, kuriam išrinkome beveik idealią vietą – aiškiai matomą nuo šalia esančio keliuko, kalno šlaite, ant upelio kranto, kuris

kaip didelė rodyklė iš tolo žymės čia esančias kapinaites. Pirmieji tvorelės kontūrai aplink jį panašėjo į smėlio dėžę, kurioje su kastuvėliais kapstėsi maži berniukai.

Vakare vėl klausėmės Gintauto istorijų iš kelionių į Sibirą. Jau beveik sutemus išsiruošėme į naktinį žygį patikrinti, ar po praūžusio lietaus mūsų kryžius vis dar stovi. Klampojom per purvyną-molyną ir pakeliui surinkom visus uodus. Šiandien nusipirkau vietinio purškalo, apsaugančio nuo uodų bent 4 val. Panašu, kad nelabai veikia... Ateities sibiriečių kartoms – “draugas Benas” gelbėja geriau.

Būti kapinėse naktį, nors kapelių ir likę nedaug – nejauku. Kiekvienas medžių (ypač – drebulių) šlamėjimas atrodo praneša apie už šių medžių tykantį nepažįstamąjį.

Kryžius įtvirtintas puikiai, audrą atlaikė (vaikinams pasilikus jo įtvirtinti, lūžo dar bent trys medžiai, gerai, kad nei vienas jų neužvirto nei ant mūsų svarbiausiojo statinio, nei ant mūsų pačių). O audrų čia bus dar ne viena, tikėkimės, kad tą vietą kažkas apgaubs stebuklingu apsauginiu lauku, ir leis kryžiui ilgam išlikti toje nuostabioje kalnelio vietoje, kurią jam išrinkome.

* 2013-07-22 Pirmadienis

Paskutinė nakvynė mokyklos sporto salėje. Gintautas pažadino mus kareiviškai (šūksniu). Stiprūs pusryčiai ir nusiteikimas baigiamiesiems darbams kapinaitėse, Merginoms suteikta privilegija atvykti į kapines 12tą – likome gaminti pietų ir sutvarkyti m-klos prieš išvykstant. Vakar sulaukėme valdžios skambučio, jog pagal galiojančią tvarką mums būtina prisiregistruoti; tai truputį pakoregavo mūsų planus – planavome iš Aksarino vykti tiesiai į Lebediovką; dabar teks grįžti į Tiumenę ir atlikti visas būtinas formalias procedūras. Valdžios atstovė Marija maloniai tarpininkauja ir leidžia išsirinkti mums patogų registracijos laiką.

Tvarkomieji darbai baigti, keliauju krautis kuprinės, laiko iki 12tos nebedaug. Įdomu, koks bus jausmas stovėti šalia kryžiaus visiems – pirmas kartu atliktas didelis darbas.

Tvorelė atrodė kur kas didesnė nei maniau vakar pamačiusi jos įtvirtinimui paruoštus kontūrus. Erdvę kryžiaus apačioje papuošėme iš upelio surinktais pilkais akmenukais. Kryžių pastatėme ne bet kur – ant išlikusio kapelio, jaukioje svyrančių berželių ir peržydėti baigiančių liepų kaimynystėje. Išvykstant į Sibirą Arnas sakė, kad tiesiog pajausime tą vietą, kurioje norėsime pastatyti iš Lietuvos atsivežtą kryžių. Man atrodo, kad šįkart ta vieta “mus pati susirado”.

Prisiskynę liepžiedžių arbatai, vietinių gėlyčių atminčiai ir metraščiui (kaip kad jas kažkada mokykloje džiovindavome, tarp knygų), patraukėme link mokyklos. Padėkoję vietinės administracijos vadovui, išvykome administracijos autobusiuku į Tiumenę. Nors autobusas lėkė pasišokinėdamas, buvo labai karšta, beveik visi kelionės metu užsnaudėme. Tiumenėje mūsų jau laukė Marija. Buvome atvežti į buvusias kareivines, vietą, kuri šiuo metu veikia kaip jaunimo stovykla, kurioje jaunimui suteikiama galimybė užsiimti įvairiomis sportinėmis veiklomis; įrengtas mokomasis šuolių su parašiuotais bokštelis, tiro, kt. sporto šakų “nameliai”, stovykloje taip pat priimamas socialinės rizikos jaunimas, įvykdęs baudžiamuosius nusižengimus (po bausmės laiko, praleisto kolonijoje) – čia jie kartu gyvena didelėse (kareiviškose) palapinėse, sportuoja ir resocializuojasi. Nors niekada nesu buvusi vaikų vasaros stovykloje, vaizdas panašus – spalvota, šiek tiek tarybiška, bet labai tvarkinga.

Rytoj vyksime į Jarkovo raj. (Lebediovką). Vakare ant suoločių po dideliais stovykloje augančiais beržais išgėrėme arbatos, kartu suteikę galimybę pavakarieniauti uodams ir “moškėms”. Laukdami rytojaus, kietai užmigome ant dviaukščių spyruoklinių lovų.

* 2013-07-23 Antradienis

Pakeliui į Lebediovką, stabelėjome Jalutorovske – mūsų laukė Gintauto staigmena – susitikimas su lietuve Birute Kamarauskiene. Greitai iš kuprinės išsitraukusi lietuviškas lauktuves, suskubau iš autobuso. Pačiupau močiutės apyrankę, Ieva pagriebė atviruką su Lietuvos žemėlapiu kontūrais ir vėjo pučiamų laukų vaizdais. Nužingsniavome eiline senų daugiabučių namų rajono gatvele link Birutės namų laiptinės, stabteldami prie vaikų žaidimų aikštelės, į kurią netrukus ir atėjo Birutė. Išvydau lietuvišką močiutę, lietuvišką, skarele apgaubtą, šiltą veidą, gražių gyvenimo raukšlių išvogotą, nedrąsiai (o gal tiksliau kukliai lietuviškai) besišypsantį veidą. Birutė prabilo dzūkiškai!!!! Negaliu papasakot to jausmo, kuris užplūdo tuomet, kai išgirdau ją tariant lietuviškus dzūkiškus žodžius..Nubėgo šiurpuliukai. Pasirodo, net daugelį metų gyvenant toli, Lietuvą ir jos kalbą galima išlaikyti. Neretai vos keletą metų užsienyje praleidę tautiečiai įgauna netikėtą akcentą ar įsileidžia svetimybės į savo kalbėseną taip lengvai, tarytum jos darytų mūsų unikalią, vienintelę tokią, lietuvių kalbą kažkuo turtingesne. O Birutė dzūkuoti iki šiol nepamiršo, gal tik retkarčiais pritrūkdavo lietuviškų žodžių, kai per greitai, ar visi vienu metu nerišliai ir skubėdami jos ko nors klausdavome. Birutė gimė 1936 m., penkių vaikų šeimoje, kilusi iš Marcinkonių kaimo, esančio beveik 30 km nuo Druskininkų. 1947 m. buvo ištremta į Lebediovką. Čia, daugiau nei 35 metus, kartu su vyru, dirbo psichiatrijos ligoninėje. Birutės sesuo – Ona Lesickaja, gyvena Druskininkuose. Seserys retkarčiais

susiskambina, taip ir pabendrauja lietuviškai. Birutės vyras prieš keletą metų mirė. Atsisveikindama su mumis, prašė perduoti linkėjimus „diedui“ (palaidotas

Lebediovkoje), kai nuvyksime. Birutė nuo 1996 m. gyvena pas dukterį, kuri ją ir prižiūri, prie namo nuomojasi daržo plotą iš valstybės, kuriame augina įvairias daržoves. Būdama pensininke ir tiesiog „senu žmogumi“, susiduria su panašiomis problemomis, kaip ir daugelis senyvo amžiaus žmonių Lietuvoje – maža pensija, niekam per daug nerūpi. Paklausta, ar kaip dzūkė mėgsta grybauti, uogauti, pasiguodžia, kad niekas į mišką nebenuveža.

Po tremties nebuvo grįžusi į Lietuvą. Kartą, važiuodama pas brolių į Gardiną labai norėjo dar kartą pamatyti Lietuvą, tačiau, kadangi neturėjo lietuviško paso, leidimo įvažiuoti negavo. Labai susigraudino tai pasakodama – norėjo „bent paskutinį kartą gimtinės žemę paliesti“.

Viso susitikimo metu tvirtai stovėjo, nepaisant jau prastokos sveikatos. Labai prašė, kad grįždami dar užsuktume, ir, kad dažniau atvažiuotume. Lietuviškai bendrauti nebeturi su kuo, tik su seserimi ir kita Jalutorovske gyvenančia lietuve Agota pasikalba telefonu. Birutės dukra, sukūrusi mišrią šeimą, deja, lietuviškai jau nebemoka.

Tai buvo pirmas kartas per visą ekspediciją, kai susigraudinau, oda pašiurpo, nepaisant to, kad lauke buvo daugiau nei 30 laipsnių karščio. Mano močiutės gintarinė apyrankė rado naują šeimninę..sukinėjosi Birutės delne jai kalbant, gintariukai pynėsi tarp pirštų ir galbūt malšino Birutės susijaudinimą, kalbant apie tremtį. Labai tikiuosi, kad mums liks laiko pas Birutę užsukti dar kartą.

Autobusu nuvykome iki Jarkovo, kur mūsų laukė jau kitas – geltonasis autobusiukas, su užrašu „Diety“. Užkandę vietinėje valgykloje, iš ryškiai mėlynų indų, patraukėme į tolimiausią šių metų ekspedicijos tašką. Pirmiausia, ką ten norėsiu surasti – Birutės vyro kapą Lebediovkos kapinaitėse. Viena vietinė moterėlė turėtų mums papasakoti, kaip jį rasti.

Pakeliui – Novyj Tap gyvenvietė. Pastebiu, jog gatvių pavadinimai visur panašūs – „Zarečnaja“, „Lesnaja“, „Školnaja“... Važiuojant autobusu krato, be to, griaudi griaustinis, kuris čia atrodo kur kas garsesnis. Pro autobuso langą palydime didelę „Tap“ upę. Privažiuojame vietinės administracijos pastatą, prie kurio stabtelėjus, į autobusą įlipa Vladimiras Aleksandrovičius, pasisveikindamas su mumis lietuviškai „Labas vakaras“. Vladimiras – baltarusis, visą gyvenimą nugyveno tarp lietuvių; 1943 m. gruodį susipažino su Lietuva – kalėjo lagery Alytuje, kur jį, vos 11 metų, išvežė vokiečiai.

Vėliau grįžo į Novyj Tap. Prisiminė čia gyvenusius lietuvius-tremtinius ir lietuviškas pavardes – Pečiukonis, Balčius... Po Stalino mirties 1953 m., “atšilus”, daug kas išvažiavo. Prisiminimai apie lietuvius patys šilčiausi – darbštūs, iš darbo visada eidavę su daina. Lietuvaitės labai gražios – kai norėdavo “pafliртуot”, Vladimiras dainuodavo kartu.

Vladimiras mums papasakojo ir apie Sibiro baravykus. Dzūkiškas ausis suklusti verčianti istorija. Sezonas jų – nuo rugpjūčio iki spalio, renka ir parduoda supirkimo

punktuose, pavyksta nemažai uždirbti, iki 150 dolerių per dieną; baravykai sveiki, nesukirmiję. Spalį, kai pasirodo šalnos, renka gamtos sušaldytus – vakare baravykai užauga, o ryte sustengsta – tokius galima tiesiai į šaldymo kamerą dėti. Nežinau, ar ta istorija tikra, bet labai norėjau ja, kaip fantastine baravykų rinkimo istorija, patikėti.

Su Vladimiru nuvykome į netoliese esančias kapinaites. Čia, beieškodami tarp didelių paparčių ir beklaidžiodami kapinaičių takeliais, radome kelis lietuviškus kapelius. Katalikiškų kryžių čia nemažai, tačiau tarp jų lietuviškų – tik keletas. Aprinkę medžių nuovirtas, žoles, šapelius, su kapinaitėmis bei Vladimiru atsisveikinome.

Šiąnakt nakvosime stovyklavietėje netoli Novyj Tap. Įsikūrėme Jurgos upės pakrantėje; mano, Ievos ir Kotrynos palapinė – tarp kelių berželių, ant skardžio. Nuostabus gamtos peizažas. Ruošėme bulviene vakarienei. Įkvėpta istorijos apie baravykus, su Ieva išėjau paieškoti voveraičių. Saują jų sriubai pavyko sėkmingai pririnkti. Per tas 15 minučių grybavimo, tokią pat saują galima buvo pririnkti ir uodų, kurie šįvakar ypač skaudžiai kando; nesukąstų vietų jau beveik nebeliko, purškalai kažkaip irgi nebepadeda.

Bulvienė išėjo tobula – jos kvapas, susitikimas su Birute, grybai, šią dieną padarė dzūkišką, todėl man be galo jaukią.

* 2013-07-24 Trečiadienis

Naktis stovyklavietėje praėjo sunkiai. Niekaip negalėjau užmigti dėl nuolat kandančių uodų, kurių ne vieną, o turbūt keletą dešimčių pasikvietėme į palapinę. Miegoti buvo karšta, tačiau miegmaišy galėjau padaryt tik skylutę nosiai iškišti, nes uodų buvo tiek, kad vos atidengus didesnę kūno dalį, jie tuoj pat imdavosi darbo. Pabudome sukaitusios, todėl nepaisant dumbluoto upės kranto ir vakarykštės istorijos apie upėje plaukiojančią milžinišką žuvį (kuri, pasirodo, vardu KarolisJ), nusprendėme išsimaudyti. Upė, nors ir ne tokia švari, atgaivino. Pasistiprinę grikių koše ir kava, išvykome.

Sustojome Lesnoj gyvenvietėje apžiūrėti ten dar išlikusių geležinkelio pabėgių – geležinkelio, kurio bėgiais tremtinių paruoštą medieną gabendavo iki artimiausio surinkimo taško, o vėliau eksportuodavo net ir į tokias šalis kaip Švedija. Geležinkelis veikė iki 1990 m., o metaliniai bėgiai buvo išardyti tik prieš keletą metų. Šiuo metu vieta stipriai apaugusi žole, matosi tik buvusio geležinkelio vingis ir žolėje pūvančios medinės geležinkelio skiriamosios lentelės.

Aplankėme Lesnoj kapines, ieškodami lietuviškų kapų, deja, juos žyminčių ženklų neradome. Mediniai kryžiai čia pūsta greitai – tam labai palankus klimatas. Geriausiai išlieka metaliniai, tačiau tokių buvo pastatyta nedaug. Trumpas pasivaikščiojimas kapinėse, kur drėgna ir medžiai užstoja saulę, vėl priminė uodus, tad odė jiems: jie kanda visur; naktį mane vienas pabučiavo tiesiai į lūpas, kurios ryte ėmė tinti; kanda į delnus, į pirštų pagalvėles, visur, kur lietuviški uodai kąsti dar neišmoko.

Užsukome į Jarkovą, čia atsisveikinome su mus kelionėje lydėjusia vietinės administracijos darbuotoja Oksana; pašte išleidome keletą atvirukų į Lietuvą ir pajudėjome link Lebediovkos.

Lebediovka – gyvenvietė, daug didesnė nei prieš tai matytosios; bent 4 parduotuvės, didelė psichiatrinė ligoninė (ta pati, kurioje dirbo Birutė Kamarauskienė su vyru). Vaizdelis panašus – tos pat mėlynos langinės, karvės, „skinančios“ medžius ir laisvai vaikščiojančios gatvėmis, gal tik kiek daugiau jaunimo. Apsistojome vietinėje mokykloje. Tiumenės apskritis stovyklavimui nepalanki; čia beveik nėra vandens telkinių, prie kurių būtų galima apsistoti bei būtų geriamo švaraus vandens, vieni pelkynai, tad tenka rinktis mokyklos sporto salę. Valgykloje įtaisyti vis dar puikiai veikiantys, LTSR gaminti „Vėjelis“.

Gintautas su Valerijumi išvyko į Verch Kamenką, ieškoti kapinaičių. Kaip paaiškėjo pabendravus su vietinės administracijos atstovu, dabar ten – smėlio karjeras. Labai tikimės, kad ne kapinaičių vietoje. Iki Verch Kamenkos – 12 km. Kaimo nebelikę, tik kapinaitės. Grįžus Gintautui su Valerijumi buvo dvi naujienos – viena gera, kita bloga; geroji – kapines surado, ir jų dar nepasiglemžė smėlio karjeras, blogoji – būklė labai prasta, daug išvirtusių medžių, tvorelių, kapinės beveik sunykę. Įvertinę kapinių būklę, suplanavome, jog 3-4 dienas jas tvarkysime; būtina gauti medienos, pastatyti lietuvišką kryžių (paprastą, dviejų dalių, pakankamai aukštą, t.y. pastebimą), aptverti tvorelę aplink kapines. Prisiminiau, ką Gintautas pasakojo apie lietuviškus kryžius – yra tam tikri požymiai, pagal kuriuos galima atskirti lietuviškus kryžius nuo kitų, žinoma, taisyklės galioja ne visuomet. Tačiau vertinant, ar kryžius lietuviškas, visada galioja tam tikros kryždirbystės tradicijos (laikomasi tam tikrų proporcijų statant kryžiaus dalis). Kartais gali suklaidinti tai, kad kryžius nudažytas mėlyna, lietuvių kapuose nebūdinga spalva; tačiau tai dar nereiškia, kad jis nelietuviškas. Kartais tokią spalvą nulemia

paprasciausias aplinkybės – kad ir tai, jog artimiausiame kaime nėra kitos spalvos dažų, tik mėlynos. Kita vertus, tokios spalvos naudojimas, kai kryžius tampa labiau įprastas, artimas aplinkai, kurioje stovi, didesnė tikimybė, jog jis išliks nenuverstas.

* 2013-07-25 Ketvirtadienis

Kėlėmės 7.30. Ryžių košė su vaisiais pusryčiams. Atvyko sunkvežimis, į kurio priekabą sulipę ir tvirtai įsikibę kas kur gali bei vieni į kitus, išvykome į Verch Kamenką. Vos 12 km, duobėtu, lietaus išplautu ir klampiu keliu įveikėme beveik per 40 minučių. Vos už metro nuo kelio, išsibarstę tarp berželių, savo raudonas galvas kėlė didžiuliai raudonikiai. Deja, laiko su pintinėle iššokti iš sunkvežimio nebuvo, tad rinkau juos tik akimis.

Vakarykštės Valerijaus ir Gintauto veido išraiškos, pamačius kapinaičių vaizdą, puikiai perteikė tai, ką pamatėme šiandien, atvykę į kapinaites. Vien nuvirtę medžiai ant supuvusių, į kapelius sulindusių kryžių. Darbo ypatingai daug. Vakar vakare buvo išmatuotas tvorelės aplink kapines perimetras, tačiau dar daug teks nuveikti, kol atsiras lygus paviršius jai tvirti. Pirmiausiai visi išsibarstę pasivaikščiojome po kapinaičių teritoriją. Tas jausmas, kai nežinai, nuo ko pradėti...Bet kai pradedi, darbas darbą veja.

Dirbome visą dieną, intensyviai, visai nemonotonišką darbą – teko dirbuotis pjūkleliu, tašyti rąstus (kuriuos vėliau apdeginome lauže, kad medžio nepultų kenkėjai), tiek nešioti medžius, rinkti šapelius nuo kapelių. Užsižiopsėjusi, netyčia susidūriau su medžio šaka; arba šaka, arba mano nosis buvo ne vietoje, nemenkai įsidrėskiau.

Už kapinaičių miške augančios didžiulės mėlynės tiesiog badė akis ir kvietė jas susirinkti. Su Ieva nusprendėme trumpam pabėgti nuo darbų ir nustebinti komandą – pririnkti jų vakarienės desertui. Vėliau prie mūsų prisijungė ir Laura su Kotryna. Pavyko pririnkti du didelius indelius. Delnai švietė mano mėgstama mėlyna ir kvepėjo pušų sakais bei laužu. Už dienos darbą laukė atpildas – maudynės už kelių kilometrų esančiame, iš buvusio smėlio karjero virtusiame ežere.. Buvo ką nuplauti. Važiuojant sunkvežimyje, smagu buvo žiūrėti į iš didžiausio šios dienos laužo kūriko tiesiog Pinčiuku, o gal kaminkrėčiu virtusį Justą, kažin, ar ežeras jam bepadės..

Ežeras padėjo, nusiprausę, atsigavę, pajutome alkį. Grįžus mus nustebino mokyklos darbuotojos – paruošė vakarienę – „drevianskij sup“, grybai ir keptos bulvytės. „Kaip pas mamą“. Džiaugsmas

Erikos akyse – laisvas nuo gaminimo vakaras. Laisvas laikas rašyti dienoraščiui, išsiskalbtį prakaitu permirkusiems drabužiams.

* 2013-07-26 Penktadienis

Rytas. Lebediovka ruošiasi vestuvėms – moterys mokyklos virtuvėje kepa didelius kalnus bulvių; o mes ruošiamės toliau tęsti darbus. Vaikiniai rūpinasi medžiagomis, perka vinis, laukiam atvažiuojant sunkvežimio su mediena. Mano vakarykštis susidūrimas su medžio šaka turėjo pasekmių – nosį puošia įdrėskimas, lyg būčiau vietinį katiną nesėkmingai glosčiusi. Tikiuos sugis iki sugrįžtusių – randai puošia tik vyrus.

Šiandien kapinaitėse pradėsime tvirti tvorą. Iš vietinių gyventojų sužinojome, kad prie ežero gyvena tremtinys Juozas, lietuvis. Labai tikiuosi, kad liks laiko jį aplankyti ir pabendrauti.

Atvykę į kapinaites išsikrovėme medieną. Norint pastatyti gerą tvorelę, būtina įtvirtinti kuolus, juos apdeginti lauže, kad ilgiau laikytųsi, nepūtų. Ir šiandien, susėdę merginos visai smagiai skaptavome dviejų sprindžių ilgio plonesniuosis rąstų galus, vėliau vinukais tvirtinome tvorelės kuolelių apačias. Darbą atlikom beveik “profesionaliai”, matavome atstumus tarp kuolelių, atrinkinėjome juos pagal ilgį. Per darbo dieną tvorelės pavyko užtvirti mažiau nei pusę. Perimetras visgi nemažas. Vien rąstų tvorelės įtvirtinimui reikėjo apie 70. Darbas ne iš lengvųjų. Laužo kūrikais, rąstų degintojais, pasikeisdami su Justu, dirbo daugelis vaikinių. Tačiau šiandien jau žinojome, kad vėl gausime išsimaudyti ežere – smėlio krantas ir dugnas, labai šiltas vanduo, dėl to dirbti visai nebuvo sunku. Su Ieva dienai įpusėjęs važiuavome su smėlio karjero darbininkais važiuavome parvežti geriamo vandens iš už kelių kilometrų esančio šaltinio. Tas šaltinis ten egzistavo dar tais laikais, kai Verch Kamenkos gyvenvietėje gyveno lietuviai tremtiniai. Kaip išsireiškė darbininkai, “buditi pit vodu, ktoruju vaši predki pili”. Pakeliui jie labai domėjosi, koks tai projektas, ką čia veikiame. Netikėtai sužinojome, jog verslininko, kuris čia eksploatuoja karjerą, noras buvo įkurdinti darbininkų namelius ir kitą įrangą ant kapinaičių, tačiau darbininkai nesutiko. Vienas iš verslininko argumentų buvo tas, kad tai – ne provoslaviškos kapinės (nors iš tikrųjų provoslaviškų kapų čia irgi esama). Džiugu, kad toks argumentas darbininkų neįtikino, ir nameliai buvo įkurdinti kitur. Gal bent tvorelė ir aiškus, didelis kryžius ateityje leis išvengti net panašių pasvarstymų.

Grįžome į mokyklą, o moterys vis dar triūsė prie puodų vestuvininkams. Iškepė mums blynų, taip pat bulvių su grybais, kiaušininės. Vietinėje parduotuvėje nusipirkau kefyro; neatsimenu, kada gėriau

tokį skanų – skaniai rūgštų. Apėmė tas geras jausmas, kuri jauti iš širdies padirbėjęs, kažkaip iš vidaus save pakrovęs ir gavęs progą atsipūsti.

Šios dienos vakarą paskyrėme susitikimui su Juozu Česnulevičiumi, kurį čia visi žino kaip Juozą Malyševą (pasirinko žmonos pavardę). Lebediovka nedidelė, iki Juozo namų – mažiau nei 15 minučių kelio. Ilgai beldėme prie vartelių, tačiau niekas jų neatidarė. Į gatvę išėjo kaimynai ir atbėgo Juozo anūkė, išsigandusi, kas veržiasi pas jos senelį. Sužinojusi, jog ne užpulti senelį ketiname, o tik gabalėlį Lietuvos jam atvežėme, parodė, pro kuriuos vartelius galime įeiti. Netrukus pasirodė ir pats Juozas. Dar vienas tikriausias dzūkas!!! Iš Marcinkonių. Jau imu galvoti, ar ne visą kaimą čia, į Tiumenės sritį, ištrėmė. Šiek tiek sutrinka pamatęs tokią į jo kiemą įsiveržti ketinančią minią, bet pasakius kodinį žodį “Lietuva”, nerimas dingsta. Juozas šypsosi ir dalijasi su mumis gyvenimo Lebediovkoje prisiminimais. Pasirodo, Juozas ne tremtinys, į Lebediovką atvyko pats, nenorėdamas būti atskirtas nuo šeimos. Lietuviškai Juozas nebekalba, bet, paprašytas mūsų, suskaičiuoja iki 10.. “Galiu ir toliau tęsti”...Pasidžiaugia, kad, nors gyvena vienas, juo rūpinasi

Lebediovkoje gyvenantys vaikai – ir į vaistinę, ir į ligoninę nuveža, ir maisto nuperka. Mums bestovint Juozo kieme, ypatingai įkyriai ir dideliais spiečiais pulti ima “moškės” – turbūt jaučia artėjančią lietų. Dangus niaukiasi ir iškrinta pirmieji lietaus lašai. Komanda po truputį atsisveikina su Juozu; mane Juozas dar užkalbina prie vartelių – “Tai Jūs irgi su Lietuva susiję?”; ir aš tik tuomet suprantu, kad Juozas iki galo taip ir nesuprato, kad mes visi iš Lietuvos pas jį atvykome – gal dėl mūsų kiekio, gal dėl jau senyvo amžiaus ar netikėto užklupimo. Ramiai ir lėtai, savo laužyta rusų kalba jam paaiškinu, kad mes visi iš Lietuvos, iš skirtingų jos kampelių. Juozo akyse po truputį ima tvenktis ašaros, ir jis dar labiau džiaugiasi, tačiau kartu ir liūdi, matydamas, kad su juo jau atsisveikiname. Prisimena jau mirusią žmoną rusaitę. Įdomiausia, jog ji Juozą pati išsirinko, tiesiog iš nuotraukos – “pasakė – šitas bus mano vyras”. Taip ir nutiko, nepaisant to, jog Juozo šeima šiai santuokai prieštaravo. Akivaizdu, jog tai buvo meilė iš pirmo žvilgsnio. Paklaustas, kaip jam pavyko suderinti religinius skirtumus – žmona provoslavė, jis – katalikas, Juozas atsakė paprastai – “o gi nesituokėme bažnyčioje, gyvenome kiekvienas su savo Dievu.” Viskas paprastai, kai tiki tuo, ką darai.

Dar šiek tiek pabendravę, jau gerokai atsilikę nuo kitų dalyvių ir išsigandę vis stiprėjančio vėjo, buvome Juozo palydėti iki gatvės galo. Pasirodo, Juozo kaimynas iš priešais esančio namo – Latvis – deja, taip ir neišsiaiškinome, kokiomis aplinkybėmis jis Lebediovkoje atsidūrė. Beveik Baltijos gatvėje Juozas gyvena...

Priėjome gatvės galą, o Juozas dar neskuba namo, rodo ant kalno gyvenančio sūnaus namą, pasakoja kuo jis dirba, ir dar nori, kad neskubėtume. Galiausiai mus palaimina ir palinki saugios kelionės namo. Kažkaip graudu pasidaro, suvokiau, kad su tuo žmogumi daugiau niekada gyvenime nebesusitiksiu, o ir jis pats sako, „man jau laikas, užteks“... žinoma, ne namus Lebediovkoje Juozas turi minty.

Trumpa bėgimo distancija iki mokyklos, nuo lietaus nebepabėgome – jis mus pasivijo. Skubu persirengti peršlapusių rūbų ir rašyti dienoraščio, tiek emocijų po susitikimo su Juozu.

2013-07-27 Šeštadienis

Paskutinė diena Verch Kamenkos kapinaitėse. Prie mokyklos sustoja sunkvežimis, į kurį šįkart įkelta kryžiui statyti paruošta mediena. Šiandien ketiname baigti darbus. Pietums vežamės puodą tušintų ryžių su tunu ir pomidorais – įdomus derinys, bet esu įsitikinusi, kad gamtoje viskas įgauna gerą skonį. Vos tik sunkvežimis atriedėjo iki kapinaičių, ėmė lyti. Iš lentų greitai pasidarę pastogę daiktams, ėmėmės tvorelės kalimo. Uodai šiandien „papiktinti“ (jų – šitų kandančių, lendančių, įvairiausių bjaurių Sibire – 21 rūšis!) , tvoros stulpeliai šlapi ir ne taip noriai priima kalamus vinius. Bet smūgiuot su antruoju kirvio galu jau išmokau. Darbas vyko taip sparčiai,

kad pritrūkome vinių, taip pat nepasirūpinome antiseptiku kryžiui. „Etatinės keliautojos“ – aš ir Ieva – buvom pasiūstos parvežti trūkstantį medžiagų. Įlipome į „Ural“ sunkvežimį. Atsisėdame priekyje, šalia vairuotojo ir pajudame link ūkinių prekių parduotuvės. Vairuotojas pasitaikė kalbus, galvos šokinėjo ir sėdint priekyje, nuo duobėto kelio – pasakojo, jog anksčiau kelias buvęs valstybinės reikšmės, lygus, prižiūrimas, vasaromis galėdavai greitai nulėkti prie ežero išsimaudyti. Dabar gi judame nekintanči, 20 km/h greičiu, užtai turime laiko pasikalbėti. Apie žmonių gyvenimą Lebediovkoje – čia jie iki šiol užsiima tik keliomis veiklomis – arba dirba miško pramonėje, psichiatrinėje ligoninėje, mokykloje. Tie, kas nori ir netingi, turi galimybių užsidirbti. Mokyklos sargas uždirba apie 800 Lt, bet, dirbant keliuose darbuose, gyventi galima, be to, vasarą papildomas uždarbis – baravykų rinkimas, o jų čia netrūksta. Mūsų vairuotojo toliausias aplankytas taškas – Sverdlovsko sritis, sakė keliauti nemėgstantis, patinka jam Lebediovka, į miestą nesiveržia – ten per daug triukšmo. Jam mūsų 3000 km kelionė atrodo neįtikėtina.

Atvykus į ūkinių prekių parduotuvę, sutinkame mus mokykloje saugojantį policininką, kuris per dieną ne vieną ratą su savo automobiliu miestelyje apsuka. Aš pateikiu prekių sąrašą pardavėjai – 4 kg vinių, 3 l antiseptinio skysčio; išpyškinu naujai išmoktą frazę – „štobi drevina nignila“. Apsipirkę,

grįžtame į kapinaites. Visi jau papietavę ir grįžę prie darbų. Greit užkandome ir mes ir buvom paragintos Gintauto imtis kryžiaus dažymo antiseptiku. Darbo čia dviems per daug, tad tėtelių keletą dryžių, grįžau prie tvorelės kalimo. Netrukus ėmė griaudėti, artėjantis lietus mus skubino. Trumpam metėme darbus ir visi stabtelėjome pažiūrėti, kaip vaikinai kelia kryžių. Atrodo, įpūtėm senoms kapinėms gyvybės. Akimirksniu apsidairiau aplink – pagaliau išryškėjo užsislėpę kauburėliai (nuo kurių merginos kruopščiai nurinko visus šapelius). Tvorą, kurią jau beveik aptvėrėme, rodos, sukūrė kapines, paversdama mišką lietuvių ramaus poilsio taigoje kampeliu. Darbą baigėme apie 18h. Apsiniaukęs dangus ir mūsų jau nekantriai laukiantis, grįžti namo pas šeimą skubantis vairuotojas. Tiek laiko dirbome, o nebuvo kelių ramių valandų pasidžiaugti tuo, ką sukūrėme: 160 m. tvorelė, apie 70 kuolų jai sutvirtinti, MS'13 rankų darbo kryžius, šviečiantys kauburėliai su ryškiai žaliuojančiomis samanomis. Įsiamžinome prie kryžiaus ir ilgesingu žvilgsniu iš sunkvežimio priekabos palydėjome kapinaites. Iš smėliui išgauti esančio mechanizmo dviejų atšakų byrėjo smėlis ir nereikalingos smėlio atliekos. Tikiuosi, pro tą atliekų vamzdį niekada nebyrės Verch Kamenkos kapinaitėse besiilsinčių tremtinių kaulai.

Šįvakar darbai baigti, rytoj liko aplankyti Lebediovkos kapinaites, surasti metalinį lietuvišką kryžių su Gedimino stulpais, perduoti linkėjimus kapinaitėse besiilsinčiam Birutės vyrui ir surasti dar keletą lietuviškų kapų.

Esame 40-oji Gintauto ekspedicija. Nusprendėme, jog būtent šįvakar norime jam padėkoti už tai, kiek daug mus per kartu praleistas dienas išmokė, už tai, kaip supažindino su Sibiru, kiekvieną vakarą dalindamasis buvusių ekspedicijų

istorijomis. Nutarėme sulipdyti jo mėgstamą meduolių tortą. Įsigijome varškės, grietinės, šokolado ir ėmėmės kūrybinio proceso. Į mokyklos virtuvę užsuko ir pats Gintautas – teko pameluoti, jog ruošiamė rytdienos pusryčius..nenorėjome sugadinti staigmenos. Tortas jau buvo paruoštas, bet reikėjo laiko jam sustengti. Deja, vakaras jau buvo vėlus, tad nusprendėme įteikti tortą dar „šiltą“, rytoj nebus kada, o ir laikas šįvakar tam labiau tinkamas, prasmingas. Sudainavome ilgiausių metų – nors ir ne gimtadienį šventėme – nuoširdžiai linkėjome, kad Gintautui niekada nepritrūktų sveikatos ir galėtų lydėti į Sibirą dar ne vieną ekspediciją, nes vargu, ar Lietuvoje yra žmogus, Sibiro platybes pažįstantis geriau už jį.

* 2013-07-28 Sekmadienis

8.30 val. Be pusryčių patraukiame į Lebediovkos kapinaites. Kapinaitės visai netoli mokyklos ir psichiatrinės ligoninės. Atėję imame braidyti po siaurus takelius ir vėl tarp paparčių ir kitų krūmų ieškoti įsmegusių katalikiškų kryželių. Kapinaitėse daug „tuščių“ kauburėlių, iš kurių nebegali spręsti, kokie čia kapai.

Rusų kapų lankymo tradicijos mane vis dar stebina – kapinaitėse daug besimėtančių saldinių popierėlių, ant stalelių šalia paminklų guli prakąsti batono gabalai, degtinės stikliukai... visa tai vaišės, atneštos mirusiems.

Randame du metalinius kryžius – juos Gintautas užfiksavo dar 2002 m. Vienas jų – A. Vaikšnorienės, kitas – be atminimo lentelės, gulintis ant žemės, šalia milžiniškos kapinių šiukšlių – neberekalingų vainikų, žvakių, pušų spyglių, beržų lapų, šakų, butelių – krūvos. Tai tas garsusis kryžius su Gedimino stulpais, apie kurį visos ekspedicijos metu mums pasakojo Gintautas. Dar vienas tremtinio kalvio darbas, stipriai, su galingu cementiniu antkapiu įtvirtintas į žemę. Gal dėl stipraus įtvirtinimo, o gal dėl to, kad pasislėpęs kone šiukšlių krūvoje, nesugundė prekeivių metalu ir iki šiol išliko. Palaikų po šiuo unikaliu kryžiumi jau nebėra – jie parvežti į Lietuvą.

Vaikinai pamėgino kryžių sujudinti – nepakeliamas. Visgi Dominykas su Justu pasikeisdami ėmė kasti gilyn, bandydami kryžių išjudinti ir pakelti iš tos šiukšlių krūvos. Vaikinams dirbant, šalia esantį provoslavišką kapelį lankė sibirietiškas burundukas (gal kramsnojo čia augančias žemuoges ar grybus). Vaikinai atkasė cementinį antkapį (su kryželiu per vidurį), tiesa, jau stipriai įtrūkusį. Sugalvojome nuskelti dalį antkapio, kad galėtume giliau įtvirtinti kryžių į žemę. Taip vaikinai ir padarė. Donatui befotografuojant kilo mintis dar kartą – paskutinį – pabandyti visiems, iš visų jėgų kryžių pakelti. Nežinau, gal stebuklas, gal dėl to, kad labai norėjom ir stengėmės, kad atvykom iš taip toli, kryžius pakilo!!! Net Gintautas sušuko „na šaunuoliai“. Įkurdinome kryžių dviejų berželių kompanijoje. Tokiomis akimirkomis pajunti, kad tikrai ne veltui čia atvažiavome.

Buvo gražių minčių kryžių parsivežti į Lietuvą, restauruoti kaip lietuvių kryždirbystės, meninio paveldo, kultūros simbolį. Tačiau pritrūko laiko šiai minčiai išplėtoti ir

įgyvendinti, 11 val. mūsų jau laukė autobusas į Tiumenę. Galbūt tai mintis būsimoms ekspedicijoms.

Atsisveikinę su Lebediovkos mokyklos administracija, tomis šauniomis mums gaminusioms ir taip šiltai priėmusioms moterytėms, išvykome. Direktorės pavaduotoja pasakė „tai jau niekada nepasimatysime“ – iš tikrųjų ji teisi. Tai buvo geri žmonės, sutikti kartą gyvenime.

Išvykome į link Tiumenės. Trumpam uostojame Jalutorovske, jaunimo centre, susitikti su mūsų laukusiais vietinės administracijos atstovais ir jaunimu, ir išskubėjome pas Birutę Kamarauskienę – dar kartą pradžiuginti šią močiutę ir papasakoti nuveiktus darbus. Susitikome prie Birutės namų laiptinės, Birutė prisėdo ant suolo – nekaip jautėsi, svaigo galva, bet vis tiek be galo džiaugėsi mus matydama. Papasakojome jai, ką nuveikėme, parodėme nuotraukas, kaip dabar atrodo Verch Kamenkos kapinaitės. Paklausiau Birutės, gal ji pažįsta Lebediovkoje gyvenantį lietuvį Juozą, su kuriuo buvome susitikę. Visiškai netikėtai Birutė tarė – „žinoma, kad pažįstu, juk tai mano brolis“. Neišsiaiškinom Birutės mergautinės pavardės, pirmąkart lankydami pas ją, todėl net minčių nekilo, kad tai ta pati šeima.

Neatsimenu, ką konkrečiai Birutė pasakė, bet pravirko, pravirkdė mane ir sugraudino visus mus.. Pažadėjau jai atsiųsti atviruką iš Lietuvos, pasiteirauti, kaip laikosi bei pasidalinti nuotraukomis. Atsisveikinę su Birute nuvykome aplankyti Birutės draugės Agotos. Birutė patikino, jog Agota dažniausiai būna namie. Gaila, bet durų mums niekas taip ir neatidarė.. Gintautas minėjo, kad kartais taip nutinka su tremtiniais – dėl įvairių priežasčių – nuotaikų kaitos, senyvo amžiaus, dėl kartais aplankančio gėdos jausmo, jog negrįžo į Lietuvą..

Administracijos autobusas mus nuvežė į autobusų stotį, iš kurios ketinome „električka“ vykti į Tiumenę. Deja, „električka“ tik 4 vagonų, sekmadienis, daug studentų vyksta į Tiumenę, todėl ji perpildyta, ir su didelėmis kuprinėmis nebetilptume. Pasirinkome autobusą, išvykstantį už 15-20 min., kuriame kaip tik liko 16 laisvų vietų !!!! Grįžtame į jau pažįstamą miestą, vėl važiuojame Melnikaitės, Respublikos gatvėmis. Be to, stoty mus vėl pasitinka Marija ir palydi į Dziudo sporto centrą, kuriame gyvenšime. Rytoj nutarėme vykti į Isedskoje – apie 160 km nutolusią nuo Tiumenės gyvenvietę, į kurią buvo ištremta Gintauto mama.

* 2013-07-29 Pirmadienis

Vykstame į Isedskoje – gyvenvietę, sudarytą iš kelių kaimų. Kai Gintauto mama čia buvo ištremta, gyvenvietė vadinosi kitaip (Tirulio). Gyvenvietėje plyti didžiulis Terenkulio ežeras, kuriame žvejodavo tremtiniai. Namai labai tvarkingi, namų langinės išmargintos įvairiaisiais ornamentais, sutvarkyta aplinka, naujos gatvės.

Pasivaikščiujome po gyvenvietę, pasigėrėjome ežeru ir išvykome atgal į Tiumenę. Čia, 19 val. susitiksim su lietuve Danute Černiauskaite.

Su Danute susitikome aikštėje prie Tiumenės cirko. Danutė perdavė mums senas, 1959 m., 1980 m. darytas Kulemeso kapinaičių nuotraukas. Visai kitas vaizdas – kapinaitėse matyti daug medinių kryžių, o jas juosė didžiulė tvora su įėjimo varteliais, kuriuos žymėjo mediniai angeliukai. Nė kvapo tų milžiniškų mūsų matytų medžių, krūmyną..

Mūsų ekspedicijai meniškios sielos Danutė sukūrė eilėrašį! Apie tai, kaip gražus jaunimas, atvykęs iš Lietuvos, nepamiršo praeities, atvyko prisiliesti prie protėvių mintų takų, nusilenkti jų kapams...

Dar įdavė dvi nuotraukas, paprašydama surasti jos dvi jaunystės drauges lietuves – vieną, kilusią iš Alytaus, kitą, iš Varėnos raj. Pažadėjome pasistengti jas surasti.

* 2013-07-30 Antradienis

Šiandien vietinė administracija mums suplanavo trumpą ekskursiją po Tiumenę ir susitikimą su žurnalistais Tiumenės srities sporto ir jaunimo politikos departamente. Vietinė gidė aprodė “naftininkų” miesto, šiomet švenčiančio 427 metų jubiliejų, pagrindinius paminklus, aikštes, pastatus, upės Turos pakrantę. Lankėmės ir vietiniame moterų vienuolyne, kur gėrėme įdomaus skonio šventintą vandenį (“bobučių”, taip jį praminėme). Mintys jau po truputį sukosi apie grįžimą į Lietuvą – labai norėjosi kuo greičiau pasidalinti įspūdžiais su artimaisiais ir tęsti Misiją Sibiras Lietuvoje.

* 2013-07-31 Trečiadienis

Ankstyvą rytą, saulei dar nepakilus, pajudėjome link Tiumenės oro uosto. Pusryčiams – gurkšnis kefyro prieš įlipant į autobusiuką. Šiandien išsiskirsime su Gintautu, jo laukia ekspedicija Permėje, o mūsų – traukinys iš Maskvos į Vilnių.. Gaila išsiskirti, pripratome vieni prie kitų, prie to nuostabiojo 16-ioliktuko. Bet tikiu, kad dar ne kartą susitikime Lietuvoje. 2,5 val. ir mes Maskvoje. Čia mūsų atvyksta Lietuvos ambasados Rusijoje autobusiukai. Pakeliui į ambasadą nusnaudžiame. Mus, apsimiegojusius, pasitinka ambasados darbuotojai. Bendri pusryčiai, įspūdžių dalybos, galimybė pasidėti daiktus ir nusiprausti.

Po kelių valandų išvykstame apžiūrėti sostinės. Maskva – milžiniška, beveik visi mūsų ją matome pirmą kartą. Didel, masyvūs pastatai meta šešėlius. Pirmiausiai nuvykstame prie Solovkų akmens Liubiankos aikštėje, skirto režimo aukoms atminti. Raudonoji aikštė, Senasis, Naujasis Arbatas...diena prabėga greitai...ir net

nepastebiu, kaip visi su kuprinėmis jau stovimi Maskvos geležinkelio stoty. Dvi savaitės prabėgo kaip viena diena.

Traukinys pajuda saulei leidžiantis, žvilgsniu palydime paskutinius kirilica parašytus pavadinimus ir milžiniškus, tarybinius laikus menančius pastatus. Visi tylūs, kiekvienas su savo mintimis, savotiškai ruošiamės emocijų antplūdžiui, laukiančiam mūsų rytoj Vilniaus geležinkelio stoty, išvydus artimuosius ir visus tuos, kurie mūsų taip laukė. Labai gera dėl to, kad pavyko nuveikti tai, ką suplanavome... (jei tikėsi, kad gali tai padaryti, tikrai padarysi, net jeigu iš pradžių atrodys neįmanoma...), kad nebuvo dirbtinių kliūčių, nemalonių veidų, nenuoširdžių šypsenų ar konfliktų tarp ekspedicijos dalyvių. Labai gera dėl to, kad į tuos 16 žmonių tilpo Lietuva, kurią atvežėme Sibire gyvenantiems lietuviams, ir Sibiras, kurį parvešime mūsų laukiantiems.

* 2013-08-01 Ketvirtadienis

Lietuva. Namai. Vilnius. Daug fotoaparatus blyksčių, dar daugiau – klausimų, džiugių šypsenų. Didžiausias šurmulyš traukinių stoty.

Istorijos dalelę įamžinome. Dabar stengsimės ją išsaugoti ateičiai, pradėdami misiją Lietuvoje! Grįžtu nusiteikusi veikti, pripildžiusi save daug teigiamos energijos, istorijos, naujų minčių, kuriomis beprotiškai trokštu dalintis.